

kezden, bir çırpıda düzeltmenin düşlerini kuranlar oldu.

1980'li yılların sonu, yalnızca sağlıkta değil, her alanda merkezi ve merkezietçi çözümlerin çöküşüne tanık oldu. İnsanlar artık masa başında hazırlanmış planların toplumu dönüştürmede sanıldığı denli etkili olamadığını anladılar. Geniş kapsamlı ve iddialı planların yerini daha küçük çapta, ama örnek niteliği taşıyan projeler almaya başladı. Bu gelişmenin doğal (ve önemli) bir sonucu olarak tepeden inme kararlar etkinliğini yitirmeye başladı, onların yerini artık yavaş yavaş hizmeti kullananların talebi alıyor.

Toplumbilimlerin bir çok kavramının yeniden tartışıldığı günümüzde, halk sağlığında gözlenen yeni eğilimler de kuşkusuz bu birkaç satırda ifade edilenlerle sınırlı değil. Ancak tartışmalara bir yerden başlamak gerekiyor. Zamanın peşinden gitmeyi değil, toplumda bir şeyleri değiştirmeyi amaç edinmiş bir bilimsel disiplinin de gelişmelerin dışında kalması düşünülemez.

Halk sağlıkçıların da üstünde durdukları zemini önümüzdeki yıllarda enine boyuna tartışacaklarına inanıyorum. Umarım ki, 1990'lar bitmeden yeni paradigmaya uygun yeni kavramlar ve uygulamalarla halk sağlığı yeniden doğacaktır.

Tıp - sosyoloji ilişkisi

Doç. Dr. M. Aytül KASAPOĞLU*

GİRİŞ:

Sağlık ve hastalık büyük ölçüde insanların içinde yaşadıkları toplumun sosyal, kültürel, ekonomik özellikleri ve toplum içindeki kendi yerleri tarafından belirlenir. Kuşkusuz insanların genetik yapıları, v.b. diğer bazı özelemler de konuyla yakından ilişkilidir. Ancak toplumsal boyutun önceliği "sağlık-toplum" ile "tıp-sosyoloji" ilişkisi üzerine dikkatleri çekmekte; konunun önemi ve popülaritesi paralel bir hızda artmaktadır. Daha çok sayıda sosyolog ve hekim, tıp-sosyoloji ilişkisiyle aktif bir biçimde ilgilenmekte; ortak projelere yönelmektedir. Özellikle Avrupa ve A.B.D.'de sanayi ya da siyaset gibi sosyolojinin geleneksel alanlarıyla karşılaştırıldığında hem yeni hem de iddiasız görülen bu alana son yıllarda ilgi o kadar artmıştır ki, "tıp sosyolojisi" sanayi-ötesi toplum aşamasına gelen ülke sosyolojilerinin hem kurumsal hem de uygulamalı çalışmalar yapabileceği en verimli ve geniş alan olarak tanıtılır hale gelmiştir,

NELER YAPILABİLİR?

Sosyologlar ile hekimlerin birbirlerine neleri, nasıl yapabileceklerini anlatmaları başlangıç için uygun bir adım olabilir. Örneğin, sosyologlar, sağlık hizmeti üreten ve tüketenler ile yöneticilere, hatta politikacılara, sağlık-hastalık; doktor - hasta ilişkileri; doktora başvurma ya da hastaneye kabul veya sağlık örgütlenmesi ve uygulanan sağlık politikaları konularında batıda ve bizde ne türde çalışmalar yapıldığını gösterebilirler. Hastalık nedenlerindeki çeşitlenmeleri, cinsiyete ve sınıf farklılıklarına göre hastalık ve ölümlere yol açan etmenlerdeki değişimleri açıklayabilirler. Doktor-hasta ilişkisinin aslında bir çatışma ilişkisi olduğuna ve bunun sosyal sınıflar arasında farklı bir görünüme sahip olabileceğine dikkatleri çekebilirler. Modern tıp karşısında geleneksel iyileştirmenin etkililiğini tartışabilir; alternatif tıbbi değerlendirebilirler. Hekim-dışı sağlık personeli kategorisindeki tüm sağlık çalışanlarının konumlarını ve katkılarını araştırabilirler. Sağlık bakımının verilmesinde devletin rolü ile modern toplumda tıbbın nasıl temel bir sosyal kontrol kurumu hale geldiğinin anlaşılmasına yardımcı olabilirler. Mesleki değerlerin kazandırılması başta olmak üzere tıp eğitimini araştırabilirler. Hasta olmayan toplum bireylerine sağlıklarının sürdürülmesi için en temel olan koruyucu hekimlik hizmetlerinin pazarlanmasında etkili olabilecek teknikleri tanıtabilirler v.b. Kuşkusuz bu liste çok daha uzatılabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde toplumlar hiçbir çağda görülmemiş ölçülerde değişmekte, yeniden yapılanmaktadır. 'Bilgi toplumu', 'post-endüstriyel toplum', 'post-modern toplum' kavramlarıyla ifade edilen aşamaları yaşayan toplumlar genelde sanayileşmelerini tamamlamış 'merkez' konumundaki ülkelerdir. Türkiye gibi gelişmekte olan 'çevre' konumundaki ülkelerin, sanayileşme konusundaki eksikliklerini hızla gidererek çağın gereklerine ayak uydurabilmeleri, ancak kendi toplumsal yapılarına uygun, özgün modeller üretilebilmeleriyle olanaklıdır. Diğer bir ifade ile sanayileşmeden vazgeçmeksizin hızla 'bilgi toplumu' özelliklerini kazanabilme, batının deneyimlerini yakından bilmek; bunları eleştiri süzgecinden geçirmek ve onları yararlanılabilecek kaynaklar haline dönüştürmekle mümkündür. Aynen aktarmak ve taklitçilik hastalığından kurtulmak; bilinçli ve ekip halinde yürütülecek projeler üretmek için 'sağlık' uygun bir alan görünümündedir. Hekimler ve sosyologlar bu tür bir yaklaşımla iş ve gücbirliği etmenin artık kaçınılmaz bir görev ve sorumluluk olduğunu kavramak durumdadırlar.

Tıp eğitiminde olduğu kadar sağlık hizmetlerinin sunulmasında da karşılaşılan güçlüklerin insan-birey ve toplum boyutunda olanlarının yenilenmesine yönelik modellerin üretilmesinde tıbbın, başta sosyoloji olmak üzere sosyal bilimlerin tümünden yararlanması ussal bir yaklaşım olarak değerlendirilmeli ve özendirilmelidir.

* D.T.C.F. Sosyoloji Bölüm Başkanı